

„FOLEN“ PAA KALUNDBORG SLOT.

En Redegørelse for den af Nationalmuseets
2. Afdeling i Foraaret 1926 foretagne Under-
søgelse.

Ved Hugo Matthiessen.

Faa af vore middelalderlige Kongeborge er saa totalt udslettet som Kalundborg, en af de største og navnkundigste i Riget. Ælde og Forfald havde allerede inden Svenskekrigene i det 17. Aarhundrede svækket de før saa kraftige Mure, og 1658—59 fik de gamle Bygninger Dødsstødet og ruineredes saa grundigt af Fjenden, at man efter Freden opgav enhver Tanke om atter at sætte Slottet i Stand og i stor Stil begyndte at slæbe Materialerne bort til Brug i andre Bygværker.

I Løbet af en Menneskealder havde man saaledes allerede naaet i den Grad at tilintetgøre det gennem Aarhundreder opførte, omfattende Komplex, at kun sprængte Ruindynger laa tilbage paa Tomten, og som Stenbrud for By og Omegn forsvandt ogsaa disse Stumper i den følgende Tid, saaledes at kun Gadenavnene »Volden« og »Bag Graven« mindede om, hvor dette storartede Anlæg i sin Velmagt havde knejset i Skellet mellem Over- og Nederby.

»Dette i Danmarks Historier tidt nævnte og befæstede Slot er nu saa rent borte« — skriver Byens Historiograf, Sognepræsten P. Paludan 1788¹⁾ — »at

der paa den Plads, hvor det haver staaet, bliver aarlig pløjet og saaet, saa at den gamle Klage passer her, hic seges, ubi Troja fuit. De leve endnu, som have seet høje Ruiner af denne gamle Bygning, men da Slotspladsen midt i dette Aarhundrede blev en privat Mands Ejendom, førte han sig den, saa godt som muligt, til Nytte, nedbrød Slottets Levninger, opryddede Grunden, solgte Stenene og smaa Stykker til Haugepladser for de nærmeste Beboere, indhegnede det øvrige og dyrkede det. Dog er endnu tilbage en Steendysse, hvorunder sees et Stykke Mur, een til to Alen over Jorden, hvor det højeste Taarn skal have staaet.«

Af denne Pastor Paludans Beskrivelse fremgaar det, at synlige Spor af Slottets Hovedtaarn »Folen« endnu mod Slutningen af det 18. Aarhundrede løftede sig som en Ruinhob over den hærgede Tomt, hvis Udnyttelse og Udstykning til Smaahaver var i fuld Gang. Længe endnu laa dog en stor Del af Grunden — det saakaldte »Slotsvænge« — hen som en aaben, ubebygget Græsmark.

Oldforskeren Finn Magnussen, der paa sin antikvariske Rejse fra København til Jellinge passerede Kalundborg, fortæller saaledes 1820 følgende om Stedet:

»Forgjæves ville de Rejsende søge efter Ruinerne af det forhen saa stærke og berømte Kallundborg Slot. Den Plads, hvorpaa det har staaet, ligger nu midt inde i Byen, forvandlet til en Græsmark eller Sædevang. Den har været rund og forhen adskilt fra Byen ved Volde og Grave, hvortil man nu ej heller seer Spor, men man erindres derom ved Gadenavnene: Paa Volden og Bag Graven. I Paludans Tid — omtrent 1788 — saae man endnu meget ubetydelige Levnin-

ger af gamle Mure, men nu ere de ganske forsvundne.«²)

Den lærde Rejsende har dog ikke set sig tilstrækkeligt for, naar han hævder, at alle Spor af Grave fuldstændigt var forsvundne; thi den Dag i Dag træder den østlige Slotgrav jo klart og tydeligt frem i Terrainet som en af Smaahaver opfyldt Sænkning mellem Lindemandsstræde og selve Voldbakken, paa hvis Midte Raadhuset rejser sig, og helt udslettede har Resterne af Murværk ingenlunde været, da han gæstede Byen.

Hist og her stak der lang Tid endnu røde Stumper af Mure frem over Jorden paa det forladte Vænge, hvor Drengene yndede at færdes og udkæmpe deres Slagsmaal. Øde og ubebygget, overgroet af Ukrudt og Græstuer egnede Pladsen sig fortrinligt hertil. Levninger af de afbrudte Bygninger kiggede stadig frem gennem Grønsværet, — »og paa et enkelt Sted fandtes en Slags Brønd, 4—5 Alen dyb og muret i Firkant af Munkesten.« »Hullet, som var 7—8 Alen bredt paa hver Led, har dog næppe været en Brønd, men snarere en Kælder under »Folen«, »Fars Hat« eller et andet af de gamle Slotstaarne«. Og Købmand Ole Lund, som fortæller disse Minder fra sin Barn-dom, føjer da ogsaa til, at »vi Drengene benyttede det i alt Fald som Fangetaarn.«³)

Med Opførelsen af det nuværende Raadhus holdt Byggeriet i Aaret 1854 først for Alvor sit Indtog paa den øde Slotsbakke, hvis Yderkanter efterhaanden beslaglagdes af en næsten sammenhængende Bebyggelse mod Syd, Vest og Nord, medens den østre Grav — som ovenfor omtalt — endnu staar tydeligt markeret som en Sænkning i Terrainet.

At de paa Slotstomten opførte Huse hvilede paa

dybereliggende Rester af Mure og Fundamenter, var naturligvis ingen Hemmelighed, og de gennemgaaende, stadig arbejdende Revner, som kommer til Syne ikke alene i Raadhusets Vægge, men ogsaa paa Facaderne af Husene i den nordlige Ende af Slots-gade, giver et lille Vink om, hvorledes de yngre Fundamenter rider paa tværs af de ældre Grunde.

Fra Tid til anden er man da ogsaa ved Gravning stødt paa Rester af Slottets Bygninger, og 1910 lykkedes det Arkitekt C. M. Smidt fra Nationalmuseets 2. Afdeling ved en Undersøgelse i det nordøstlige Hjørne af Haven til Distriktslæge Larsens Ejendom paa Torvet (Matr.-Nr. 251 c) at fremdrage dybt liggende, ret ubetydelige Rester af et rundt, af Munkesten muret Taarn. Uden Tvivl stod man her over for de sidste Minder om det under Navnet »Fars Hat« bekendte Taarn, som havde været placeret i den ydre Ringmur ved Slotskompleksets nordvestlige Hjørne, og af Undersøgelsen fremgik det, at Taarnets fulde Diameter har været ca. 8 Meter, af hvilke det indre Tværmaal beløb sig til 5.

Under Omlægningen og Planeringen af Haven Syd for det i Aaret 1872 opførte Amtssygehus, der nu er indrettet til Kommuneskole (Matr. Nr. 251 e), stødte Arbejderne i Marts Maaned 1926 gentagne Gange paa massive Fundamenter, ligesom Haandværkerne ved Istandsættelsen af Kælderrummene under Bygningen hist og her maatte kæmpe med anselige Rester af Murværk i Munkesten og Mørtel.

Disse Fund, som tilfældigvis kom til Nationalmuseets Kundskab, gav Anledning til at dette med Byraadets Tilladelse iværksatte en Udgravning paa den til Kommuneskolen hørende, mellem dennes Hovedfløj og Teknisk Skole og Raadhus liggende Plads.

Fremdragelsen af Ruinerne af Taarnet »Fars Hat« paa Nabogrunden mod Vest havde allerede 1910 givet et vigtigt Orienteringspunkt, der gjorde det sandsynligt, at man i Skolens Have vilde kunne komme paa Spor af Resterne af Borgens navnkundigste Taarn, »Fole n«, hvori Rigets Arkiv og Skatkammer havde været forvaret i Middelalderens sidste Aarhundreder.

En paa Museet opbevaret, med Maalestok forsynet, gammel Grundplan af Kalundborg Slot, som det saa ud umiddelbart før Ødelæggelsen ved det 17. Aarhundredes Midte, gjorde det dobbelt ønskeligt at faa fastslaaet Beliggenheden af »Folen« i Forhold til »Fars Hat«. Rent bortset fra de Oplysninger om selve Hovedtaarnet, en Undersøgelse eventuelt kunde give, vilde man ved at fremdrage Ruinen opnaa den Fordel at kortlægge endnu et fast Punkt i Terrainet og derved blive i Stand til med nogenlunde Sikkerhed at placere Slotsbygningerne over Tomten og for Fremtiden identificere hver større Murrest, som i Tidens Løb maatte komme frem paa den historiske Grund.

Den omtalte gamle Tegning i Nationalmuseets Arkiv skriver sig fra det 18. Aarhundrede, men maa uden Tvivl være en Kopi af en ca. 1650 — altsaa kort før Slottets Tilintetgørelse — udarbejdet Plan, der ikke alene omfatter hele Overbyen med dens Kirke, Gadenet og Krans af middelalderlige Mure og Taarne, men ogsaa et detailleret Grundrids af Slottet med samtlige Bygninger, Ringmure og Grave, som gør et meget troværdigt Indtryk. Et over Planen paa samme Blad tegnet Perspekt af By og Borg, der foregiver at vise deres Udseende paa Esbern Snares Tid, staar som et Udtryk for Tegnerens antikvariske In-

teresse, men har for Overbyens Vedkommende mindre Værdi, da Bygningerne fremtræder som rene Signaturer. Prospektet af selve Slottet giver derimod et efter alt at dømme særdeles paalideligt Billede af Bygningen — naturligvis ikke som den saa ud i det 12. Aarhundrede — men saaledes som det fuldt udviklede Slotskompleks formede sig paa Tegnerens egen Tid.

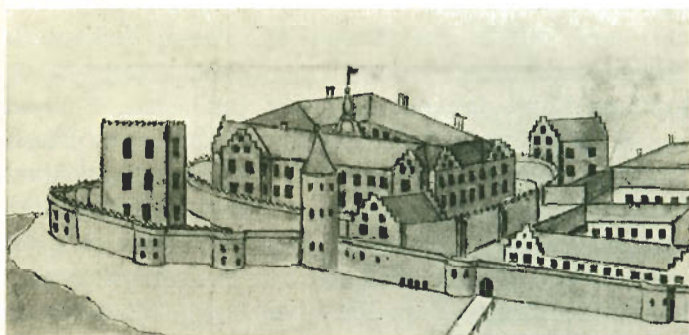

Fig. 1. Kalundborg Slot, set fra Nord.

Efter en gammel Tegning paa Nationalmuseet. Det runde Taarn i Forgrundens Midte er »Fars Hat«, det store, firkan- tede Taarn til venstre inden for Ringmuren »Folen«.

De enkelte Bygningers Placering og indbyrdes Forhold harmonerer paa Prospektet ganske godt med Grundplanen, og sammenholdt med de Oplysnin- ger, man kan fremdrage af Lensregnskaberne, maa Plan og Prospekt betegnes som en saare værdifuld Kilde til Kundskab om det anselige Anlæg.

Selve Slottet i Kalundborg bestod i sin Velmagt af et uregelmæssigt, femfløjet Komplex, som luk- kede sig om en indre Borggaard med en Brønd i Midten.

I den lange Hovedfløj mod Nord havde Ridder-

salen og Fruerstuen Plads, den mindre Østfløj rummede Kancelli og Slotskapel, som var indviet til Sct. Johannes Evangelist, de to smaa Sydfløje indeholdt blandt andet Rustkammer, Borgestue, Spisekamre og Køkken, og Slotsporten førte ind gennem den korte, vestlige Fløj.

Udenom Komplekset løb der en indre Ringmur, som afspærrede Hovedbygningens Omraade fra Forborgen, paa hvis ret anselige Areal der laa en Del Stalde, Kornhuse og andre Avlsbygninger inden for den med runde Halvtaarne og svære, firkantede Taarne forstærkede, ydre Ringmur, som langs Slotsgravens Rand dannede et solidt Lukke om Borgen.

Klistret op mod Indersiden af den ydre Fæstningsmur havde en Række Økonomibygninger faaet Plads Side om Side, og paa den gamle Tegning nævnes Taarnene ved Navn et efter et: yderst paa det nordvestlige Hjørne stod det runde, som Fangehul benyttede Taarn »Fars Hat« paa Vagt, lidt østligere fulgte »Folen«, »Malttaarnet« beherskede det sydøstlige Hjørne, »Bryggertaarnet« var posteret mod Syd og »Smedetaarnet« mod Sydvest. Alle havde de med deres mægtige, massive Mure taget Stade ude i selve Murringen, og kun »Folen« havde i ensom Majestæt lagt sig for sig selv en halv Snes Alen inden for Muren.

Taarnenes Navne var af forskellig Oprindelse. Den spøgefulde Benævnelse »Fars Hat« hidrørte saaledes utvivlsomt fra Spirhættens Form, hvis den ikke ligefrem var overført dertil andet Steds fra, idet der paa Bohus Slot fandtes ikke blot en »Fars Hat«, men ogsaa en »Mors Møsse«.⁴⁾

Resen fortæller om »Malttaarnet«, at der gjordes Malt deri, og 1620 nævnes da ogsaa udtryk-

keligt den i dets Indre indrettede »hollandske Kølle«⁵⁾. Samtidig omtales »Bryggertaaarne« som »det firkantede Taarn, Bryggerset er udi«, og antagelig har »Smedetaarne« laant Navn af en nærliggende Smedje, saaledes at det har været identisk med det 1620 nævnte »Mølletaarne«, tæt ved hvilket »et lidet Smedehus« anføres.⁶⁾

Mærkeligt og mest dominerende af alle Taarne var dog uden Sammenligning »Folen«, som paa Prospektet (Fig. 1) løfter sin mægtige Masse bag Murenes nordøstlige Hjørne. Det var Borgens højeste og stærkeste Taarn, og fra dets øverste Platform kunde Forsvarerne — i Dækning bag Murkrone og Tinder — med deres Skyts beherske hele Forterrainet mod Nord.

Resen gengiver Traditionen om Navnets Oprindelse, der gaar ud paa, at Dronning Margrethe havde lovet Kong Albert af Sverige, at han skulde komme til at »ride den højeste Fole i Danmark«. Sagnet om, at Kongen har siddet fanget her, er dog urigtigt, og Taarnets Navn skriver sig muligvis fra et Billede af en ung Hest, der i en Vindfløj eller et Stenrelief har været anbragt et eller andet Sted paa Bygningen.

Først i det 15. Aarhundrede faar man fastere Grund under Fødderne, og Taarnet træder frem i klarere Lys, berømt som Gemmested for Rigets Breve og Klenodier. I Aaret 1443 henvises der udtrykkeligt til nogle Dokumenter, som laa forvarede enten i »Folen« paa Kalundborg eller paa Vordingborg Slot⁷⁾, og fra 1476 findes en Fortegnelse over middelalderlige Adkomstbreve paa Kronens Gods, som gemtes i Arkivet paa Kalundborg.⁸⁾

Om Erik af Pommern fortæller Hvitfeldt, at han

tog med sig »Rigens Klenodier, Dressel, Breve, og hvad hans Formænd, Konger og Dronninger havde samlet«, og Rigsraadernes Beskyldninger mod den landflygtige Monark gik blandt andet ud paa, at han havde borttaget af »Rigens Dressel til Kalundborg al Rigens Skat og Klenodie«. I Kong Hans' Haandfæstning indførtes en Bestemmelse om, at Rigens Dressel og Breve skulde forblive paa Kalundborg. 2 Gejstlige og 2 Verdslige skulde have Nøglen dertil i Forening med den kongelige Kammermester, som skulde være blandt de 4, og hvert Aar skulde der aflægges Regnskab for al Oppebørsel og Udgift over for Kongen og Rigens Raad.⁹⁾

Som Forvaringssted for vigtige Dokumenter kom »Folen« i et Ry, som vandrede viden om i Europa og selv naaede Renaissancens Humanister i Rom, hvor Rygtet fortalte, at sjældne, klassiske Haandskrifter gemtes i Kalundborg, og Pave Leo X lod i den Anledning et særligt Sendebud, Johan Heitmers, 1517 drage med en Skrivelse til Christian den Anden for at faa Rede paa de litterære Skatte, man fablede om.¹⁰⁾

Naar »Folen« blev udset til Gemmested for Rigets Dressel og Breve, var det naturligvis, fordi det var fast og sikkert frem for de andre Taarne, og rent militært har det utvivlsomt spillet en fremtrædende Rolle.

Da Christian den Anden — der som bekendt siden hen henlevede sine sidste Aar som Statsfange paa Kalundborg¹¹⁾ — 1523 maatte rømme sine Riger og Lande og gaa i Udlændighed, betroede han dette vigtige Slot til Adelsmanden Claus Eriksen, der lovede at holde det i hans Navn. Kong Frederik den Førstes Tilhængere, som ikke med Vaabenmagt vo-

vede at binde an med de stærke Mure, søgte derfor ved hemmelige Forhandlinger med Claus Eriksen at faa Borgen i Hænde. Slotsherren lod sig overtale, om Natten besatte han selv med nogle af sine sikre Folk »Folen« og lod ca. 50 Mand af Belejringshæren i Mørket hejse op over Muren og tage Taarnet i Besiddelse. Da Slottets øvrige Besætning saa »Folen« i Fjendens Haand, opgav den Haabet om Modstand og flygtede straks, og efter denne Streg brændemærkedes Claus Eriksen i Folkemunde med Tilnavnet »Slippeslot«. ¹²⁾

»Folen« struttede af Vaaben, ja synes en Tid lang at have gjort Tjeneste som Tøjhus, idet det bag sine massive Mure forvarede en Mængde Støbeforme og svært Skyts af forskellig Kaliber, samt et tilstrækkeligt Kvantum Krudt til — om Uheldet vilde — at sætte baade Taarnet og Rigens Arkiv overstyr.

I Aaret 1566 husede det gamle Kæmpetaarn saaledes 3 halve »Slinger« af Kobber, 3 »Falkenetter« af samme Metal, 22 »Hager« og 2 »Kobberhager«, 5 ubrugelige »Jærnhager«, 6 »Stjerthager« af Jærn, samt yderligere 4 ubrugelige »Hager«. Hertil kom 4 Kobberforme, de 2 til halve »Slinger«, de andre 2 til »Falkenetter«, 1 Jærnform til en halv »Slange«, 2 Kobberforme hver med 3 Lod til »Hager«, 1 Form af Kobber til »Skerpentiner« og 2 Kobberforme til »Kvarterstykker«. Af Krudt fandtes der 8 hele Tønder, samt desuden $\frac{1}{2}$ Tønne Svovl, 1 Td. Salpeter, 2 Krudtpander, 2 Kobber-Stødere at støde Krudt med, 1 Jærngryde til at støbe Lod i, 31 Jærnkloder til »Not«- og »Kvarterslanger«, 140 dito til »Halvslanger« og 300 Kloder af Bly til »Halvslanger« og »Falkenetter«. ¹³⁾

Endelig 1582 befriedes Rigens Arkiv for dette farlige Naboskab, idet Lensmanden Herman Juel modtog en kongelig Befaling om at lade Vilh. Dresselberg og Niels Grubbe faa de Kongen tilhørende Brevskaber udleveret, som fandtes paa »Folen«. Kister, Skrin og andet til at gemme og transportere Dokumenterne i skulde skaffes til Veje, og Slotsherren skulde i egen Person være til Stede, naar de to nævnte Adelsmænd brød Brevkamrenes Forsegling.¹⁴⁾

Dermed var Taarnets Rolle som Arkiv udspillet, og de sidste Breve førtes til København, men endnu længe efter figurerede stadig i Borgens Inventar et i »Folen« anbragt »stort Skab, som Rigens Breve have ligget udi«, og 1623 bemærkes det, at Skabet havde været forsynet med Skuffer, hvori Dokumenterne havde været gemt, men at Skufferne nu var udtagne og Skabet selv fordærvet.¹⁵⁾

Hvor faste og svære Murene end var, gnavede Vejr og Vind dog i Aarenes Løb paa Kæmpetaarnets Krop, og 1618 udgik der en kgl. Befaling til Lensmanden Sten Brahe om at lade det bygfældige sætte i Stand¹⁶⁾. En Murmester fra Slagelse fik Arbejdet overdraget, 3 Stykker Murværk, som var styrtet ned paa den østre, søndre og vestre Side, forfærdigedes atter. »Tindingerne« oven paa Taarnet udbedredes, Muren ind under »Traatzen« udspækkedes, Trapperne bragtes i Orden og en »Hemmelighed« opmuredes af ny. Samtidig nybyggedes Svalen ved »Malttaarnet« i Stedet for den gamle, som var styrtet ned af Raadenskab.¹⁷⁾

Skønt »Folen« ved denne Lejlighed sattes i Stand baade paa Hvælving og Mur med stærkt Egetømmer, var det atter 1620 galt, idet Træet ikke havde været tilstrækkeligt lagret, og Arbejdet maatte gøres

om. Samtidig blev det nødvendigt at opføre en ny Trappe op til Taarnet¹⁸⁾, og trods alt greb Forfaldet saa stærkt om sig, at Kongen 1633 maatte lade indhente en Erklæring om, »hvorledes det Taarn paa Kallundborg Slot, kaldet Folen, bedst og med ringeste Bekostning kunde hjælpes paa sin Brøstfældighed.«¹⁹⁾

I Svenskekrigen delte det endelig Skæbne med Slottet og ruineredes i Bund og Grund.

— Undersøgelsen i Foraaret 1926 kronedes med Held, idet det virkelig lykkedes at fremdrage ret imponerende Rester af Borgens gamle Hovedtaarn, og ved Fastlægningen af dette vigtige Punkt i Terrainet blev det muligt ud fra dette og den fra 1910 kendte Placering af »Fars Hat« i Maal at konstruere hele Slottets Grundplan op over det moderne Matrikelkort.

Hr. Landinspektør A. Rørup, som med levende Interesse fulgte Undersøgelsens Gang og paa mange Maader var Museet til Nytte under Arbejdet, paatog sig nemlig med stor Beredvillighed den Opgave at sammenarbejde den gamle Grundplan af Slottet med Matrikelkortet, saaledes at de kom til at udgøre en Helhed, og takket være den Tjeneste, han derved ydede Museet, lykkedes det at tilvejebringe den Generalplan, som findes gengivet Fig. 2, og som viser Slottet med alle dets Bygninger lagt ind paa et Udsnit af Bykortet, som er omsat i Tegningens Maalestok.

Fraset enkelte mindre Uoverensstemmelser og Forskydninger, som er af forholdsvis underordnet Betydning, viste de fremgravede Murresters Dimensioner og indbyrdes Placering sig at svare over al Forventning godt til den gamle Grundplan, og en Godkendelse af dennes Kildeværdi blev saaledes et ikke uvæsentligt Udbytte af Undersøgelsen.

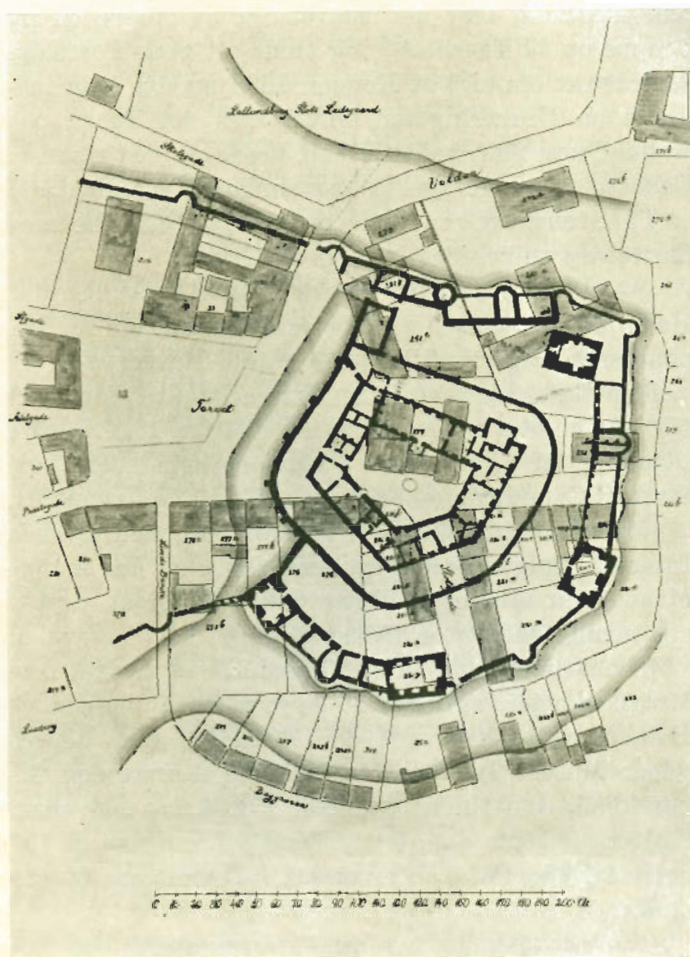

Fig. 2. Kalundborg Slots Grundplan,
sammenarbejdet med Matrikelkortet af Landinspektør A. M.
Rørup.

Paa den sammenarbejdede Plan (Fig. 2) vil man nu Punkt for Punkt, Bygning for Bygning, kunne

følge den forsvundne Kongeborgs Ruiner hen over det store Terrain. Det gamle Blad har med et faaet Liv, og hver Gang Spaderne for Fremtiden støder paa Fundamenter eller Murværk paa Slotsomraadet, vil man være i det heldige Tilfælde med nogenlunde Vished at kunne afgøre, hvor disse har haft Plads i det samlede Komplex.

Den sammenarbejdede Plan viser Beliggenheden af hver enkelt Fløj, Murflugternes og Taarnenes Placering lader sig bestemme, og Skridt for Skridt vil man i Nutidens Huse, Gader og Haver kunne maale sig til, hvor Sporene af den mægtige Borg gemmer sig under Jorden.

Grundmure af Nordfløjen med dens Riddersal strækker sig saaledes skraat fra Nordvest mod Sydøst ind under Raadhusbygningen, Slotsbrønden ligger Syd for denne, og følger man Strædet her mod Øst, passerer man Tomten, hvor Østfløjens Slotskapel havde Plads.

Kaster man nu et Blik paa Planen, vil man i Slotsomraadets nordøstlige Hjørne inden for den ydre Ringmur se »Folen«s svære, firkantede Masse kile sig med det nordvestlige Hjørne ind under den nuværende Skolebygning, medens de andre 3 Hjørner befinder sig ude i Haven. Under Udgravningen blev det da ogsaa kun muligt at fremdrage disse 3 Hjørner samt østre og søndre Mur i fuld Udstrækning, medens kun et Stykke af Nord- og Vestvæggene lod sig følge og det 4. Hjørne helt unddrog sig Undersøgelse.

Naar Taarnet paa den gamle Tegning afbildes som en Rektangel, svarer dette Forhold imidlertid ikke til Virkeligheden, idet det uomtvisteligt fremgik af Udgravningen, at Grundplanen har været en Rhombe; de Forestillinger om Storhed, Tegningen

vækker, bekræftedes derimod i fuldeste Udstrækning, idet »Folen« viste sig at have været det vældigste Taarn, man kender fra det middelalderlige Danmark, ja maaske i hele Norden.

Hovedtaarnene paa kongelige Borge som Aalholm, Korsør, Nyborg og Kalø maaler pr. Side henholdsvis kun 8, 9, 10 og 11,3 M., Taarnet paa Gjorslev 11,65, Manteltaarnet paa Hammershus 12,65, Kärnan i Helsingborg 14,9 og det gamle Blaataarn paa Københavns Slot 15,7 Meter²⁰), medens »Folen« paa Kalundborg naaede Dimensioner, som afgjort gav det Førrangen for dem alle, idet dets Sider viste sig at have en Udstrækning paa ikke mindre end 17 Meter. Har Højden svaret hertil, maa det i Sandhed have været et imponerende Bygværk, fuldt ud værdigt det Hverv, som var det betroet som »Rigens Arkiv og Dressel«, og selv om vi intet med Vished ved herom, giver det gamle Billede et levende Indtryk af, at det dominerende løftede sin Tindekrans over Borgen.

Tykkelsen af Murene, der laa kun et godt Spadestik under Jordoverfladen, stod i Forhold til den anselige Plan, idet Østmuren øverst naaede op paa godt 3,3 Meter, medens den søndre Mur i Bredde viste sig at være lidt spinklere, men dog tæt omkr. 3 M. Murarbejdet var beundringsværdigt udført, en klippefast, uopløselig Helhed af store i stærk Mørtel formurede Kampesteene, støbt sammen i en massiv Masse og opført med overordentlig Omhu, idet Væggene var sat af udsøgte Stene med glatte og jævne Yderflader og murede med en let Hældning opefter, saaledes at Fundamentet yderligere voksede i Bredde, jo længere man kom ned.

I en Højde af ca. 3 Meter over Grundvandet sprang Stenvæggen paa Indersiden ca. 30 Centimeter

tilbage, saaledes at der her dannedes en Afsats, lige bred nok til at bære en 1 Sten tyk, indre Skalmur af Munkesten, af hvilken ogsaa enkelte Skifter fandtes bevaret paa Østvæggen, og uden Tvivl har denne

Fig. 3. Det sydøstlige Hjørne af »Folen«, udgravet i Marts 1926. Set mod Syd.

Overgang fra bar Kampestensmur til Teglstensvæg markeret Skellet mellem Kælder og Stueetage.

I Forlængelse af søndre Taarnmur — men uden Forbandt med denne — afdækkede et lavere liggende Kampestensfundament af kun ca. $1\frac{1}{2}$

M. Bredde, der fra det sydøstre Hjørne strakte sig mod Øst, hvad enten det nu har tjent som Grund for en lettere Spærremur mellem »Folen« og ydre Ringmur eller hørt med til den Række Bygninger, som paa Kortet strækker sig inden for denne.

Tæt ved Taarnets nordøstlige og sydvestlige Hjørne var henholdsvis Øst- og Sydmuren gennembrudt i nyere Tid af en Rørledning, men fraset dette Brud var Murflugten klar og vel bevaret, særlig ved det sydøstlige Hjørne (Fig. 3), hævende sig her til ca. 4 Meter over Grundvandet, tæt under hvilket de egentlige Grundsten syntes at ligge. Rester af en pikket Stenbro, som konstateredes ca. 1,50 M. under Murens Overkant udenfor denne, viste Slotspladsens gamle Niveau, og en Del Gødning fremgravedes under Brolægningen ved det sydøstre Hjørne.

Ingen Genstande af Betydning fandtes, Fylden baade inde i og uden for Taarnet bestod næsten udelukkende af Brokker af røde Munkesten, Murgrus og Kalk, utvivlsomme Vidnesbyrd om, at Taarnet i sine øvre Partier har været af Tegl, og fast, naturlig Grund lykkedes det ikke at finde. Meget taler for, at hele det Terrain, hvor den nordlige Del af Yderborgen er bygget, hviler paa en stærkt opfyldt Grund, idet Bunden af »Folen«s Fundamenter kun ligger et Par Meter over Havfladen.

Paa Taarnets glatte Vægge var der intet Spor af Skillerum at finde, og naar den gamle Grundplan af »Folen« viser en Del Fordybninger og indre Vindeltrappe i selve Murtykkelsen, maa Snittet være lagt gennem en højereliggende Etage af Bygningen; thi den Sokkel, som afdækkedes, var i hele sin Bredde en massiv Helhed uden Huller og Lysaabninger.

Blottet for arkitektoniske Enkeltheder, som Mu-

rene var, lod de sig ikke nøjere tidsfæste rent arkæologisk, men uden Tvivl staar man her over for et Bygværk, hvis tunge Massivitet var beregnet paa at trodse Kanonild, og dets Placering ude i Slottets Periferi gør det overvejende sandsynligt, at det maa skrive sig fra den senere Middelalder. Rent historisk træder »Folen« først med Sikkerhed frem i det 15. Aarhundrede, men visse Forhold kunde tyde paa, at Valdemar Atterdag er Bygherren. Denne Konge udvirkede som bekendt 1361 hos Paven Tilladelse til at flytte Graabrødrenes Kloster, fordi det laa Borgen for nær, en Tilladelse, han ganske vist ikke gjorde Brug af, men som muligvis taler for, at det er denne Konge, som har bygget »Folen« og udvidet Slottet mod Nord hen imod Klosteret.

Kun faa Dage laa »Folen«s Ruiner fremme i Lyset; thi Pladsen skulde planeres til Brug for Skolen, og umiddelbart efter endt Undersøgelse begravedes Murene atter i Jorden. Ønskeligt vilde det dog være, om der paa Stedet sattes et Mærke, som kunde fortælle Børnene, som leger paa Tomten, at der under deres Fødder skjuler sig stærke Mure af det Taarn, som i Aarhundreder husede »Rigens Dressel« og i Storhed overgik alle lignende Bygninger i Danmark.
